

*HISTÒRIA DE LA GARROTXA:
PRESENTACIÓ¹
JORDI CANAL*

¹ Aquest text correspon a les paraules pronunciades per Jordi Canal en l'acte de presentació de la *Història de la Garrotxa*, coordinada per Jesús Gutiérrez (Girona, Diputació de Girona, 2008), el divendres dia 27 de juny de 2008 a Olot.

Il·lustríssims senyors president de la Diputació, alcalde d'Olot i president del Consell Comarcal, benvolguts tots:

És per a mi un honor i un plaer presentar avui, aquí a Olot, el volum *Història de la Garrotxa*. De fet, quan en Jesús M. Gutiérrez m'ho va proposar, vaig dir-li que sí ràpidament i sense donar-hi gaires voltes. És un plaer i un honor participar en aquesta presentació, com a mínim, per tres raons, que tenen a veure amb el lloc, amb la gent i amb el tema. M'explicaré. El lloc, per començar. Olot és la ciutat on vaig néixer i on vaig viure molts anys, i també on vaig iniciar-me en el terreny de la història. Els meus primers treballs d'història estan dedicats a Olot: el llibre sobre la pesta de 1650 a Olot (de 1987), l'ordenació de l'arxiu parroquial de Sant Esteve o nombrosos articles sobre la història contemporània d'aquesta ciutat. A Olot vaig dedicar una monografia dels *Quaderns de la Revista de Girona*, l'any 1989. I també vaig impulsar, gràcies a l'exalcalde d'Olot i expresident de la Diputació de Girona, Pere Macias, i a un grup d'historiadors olotins –alguns dels quals participen ara en la *Història de la Garrotxa*–, els *Quaderns d'Història d'Olot*. Uns Quaderns que segueixen publicant-se, coordinats per Xavier Puigvert, i de l'aparició dels quals m'assabento ara per la premsa. Moltíssimes coses em vinculen a Olot. És el passat que permet construir, també, el meu present. Per tot això, quan algú em proposa participar en algun acte a Olot, sempre accepto. Ho faig amb il·lusió. Malauradament, en els últims anys no passa gaire sovint. Però, hi insisteixo, és un honor i un plaer.

La gent, en segon lloc. Conec quasi totes les persones que han escrit aquesta *Història de la Garrotxa* –jo, particularment, hi he fet una petita i modesta col·laboració– i amb la majoria hi he tingut lligams més o menys estrets, en un o altre moment de la meva formació o exercici com a historiador. Hi participen persones que varen ser els meus professors a l'institut de batxillerat, aquí a Olot, i altres, com en Josep M. Nolla, que ho van ser a la universitat. Persones amb qui he coincidit en projectes, companys durant la meva etapa a la Universitat de Girona i també més d'un alumne. Per a mi és molt important, en aquest sentit, que hi col·laborin algunes persones que van ser decisives en el fet que jo decidís, en un primer moment, estudiar la carrera d'història i, més endavant, que em dedicés a investigar i a escriure. La Sussi Arnau i en Juli Clavijo foren

dues persones clau en la meva primera opció, i en Joan Sala i en Jordi Pujiula, en la segona. Sempre els estaré molt agraït. Hi afegeixo, en aquest sentit, que la presència de Jesús M. Gutiérrez al capdavant del projecte és una garantia de qualitat. Coincidírem fa temps en la correcció de proves de selectivitat i des de llavors hem mantingut una excel·lent relació. El seu compromís amb la recerca i la divulgació de la història d'Olot i de la Garrotxa és molt important. I cal felicitar-lo.

El tema, en darrer lloc. Una història de la comarca de la Garrotxa era necessària. Disposem d'algunes històries de pobles i ciutats de la Garrotxa, però no d'una síntesi com la que avui es presenta. La idea i projecte de la Diputació de Girona d'impulsar aquestes històries comarcals és un gran encert. I els resultats, molt bons. Només cal veure els volums anteriors, de notable qualitat. Les dimensions de l'obra són raonables, a mig camí entre la petita síntesi, com la dels *Quaderns de la Revista de Girona*, i empreses monumentals, com la *Història d'Olot* del Dr. Joaquim Danés. Les primeres ens deixen amb les ganes de saber més coses, mentre que les segones són difícils, per no dir impossibles, de llegir –n'he parlat en moltes ocasions i no hi insistiré aquí–. La Garrotxa, en tot cas, necessitava una història com aquesta; necessitava que un grup d'estudiosos s'interessessin per la seva història i tinguessin la voluntat de posar la seva història per escrit. Amb aquesta *Història de la Garrotxa*, coordinada per Jesús M. Gutiérrez i en la qual col·laboren molts autors –un equip extens i, potser allò que resulta més atractiu, integrat per persones de generacions diferents–, s'ha aconseguit. I cal que, com a ciutadans, ens en felicitem, i que en felicitem els autors i els patrocinadors, en aquest cas, la Diputació de Girona.

De la *Història de la Garrotxa* es podrien dir moltes coses. De la seva gènesi i de les opcions fetes en parlarà, sens dubte, el coordinador de l'obra. Jo voldria destacar-ne, com a mínim, tres: la cronologia, l'ambició de globalitat i la cura del volum. Sobre la cronologia voldria dir que em sembla especialment important que aquesta història arribi fins a l'època més immediata –la història del temps més present, com ara en diem els historiadors–, fins als primers ajuntaments democràtics en l'estricta terreny de la història, fins a 2001 des d'un punt de vista demogràfic i socioeconòmic. Potser es podria haver avançat encara una mica més en la part política, però l'empresa és ja de dimensions espectaculars. Comença amb les primeres ocupacions humanes del territori de la Garrotxa i acaba en els inicis del segle XXI. La divisió en grans períodes és, sens dubte, encertada: prehistòria i món antic, edat mitjana, edat moderna, el segle XIX, el segle XX i medi i futur comarcals. La divisió en moltes parts i en petites entrades de cada un dels blocs en facilita i n'orienta la lectura. La feina d'harmonització i de donar coherència ha estat molt bona. I, a més, es tracta d'una història de primera mà, elaborada per persones que han treballat

directament en els arxius, les biblioteques, les excavacions i els museus. Hi podem trobar un estat de la qüestió actualitzat dels nostres coneixements sobre la història d'aquesta comarca.

L'ambició de globalitat era el segon aspecte que volia evocar. És, sens dubte, una història de la comarca de la Garrotxa. Sota aquest títol, tanmateix, poden encabir-se moltes maneres de fer història. En aquest cas, i aquest aspecte em sembla particularment important, és una història que intenta no oblidar cap aspecte i que vol construir una visió global de cada època. En algun moment del segle XX els historiadors van parlar d'història total (els que en parlaven, tanmateix, es referien malauradament a una història *total-ment* dominada per la infraestructura –era l'època, afortunadament passada, del domini del marxisme–; ara ja gairebé no se'n parla, una vegada assumida la impossibilitat d'arribar a conèixer la totalitat. Per aquesta raó prefereixo fer referència a voluntat de globalitat o intent de fer una història global. En la *Història de la Garrotxa* s'analitza la història institucional, la política, l'economia, els aspectes socials i culturals. Però, a més, es fa referència a la historiografia i es dediquen apartats importants a la història de l'art i al medi i el territori. L'aportació de Sussi Arnau i Joan Sala, pel que fa a la història de l'art, i de Mita Castañer, pel que fa a la geografia, són molt importants. Una història que integri els aspectes geogràfics i artístics és una història molt més global i complexa. No es tracta d'una opció, sinó d'una necessitat. Llàstima –i aquesta és la meua única crítica al volum que avui presentem– que no es fes el mateix amb la literatura (és cert que Miquel Puig parla de llibres i d'impremta, i que es diu alguna cosa, molt insuficient, de Marià Vayreda, però es podia haver insistit en aquestes qüestions). La crítica és, però, menor si tenim en compte les excel·lències d'aquesta història de la Garrotxa.

Finalment, la cura del volum. La *Història de la Garrotxa* és un llibre ben pensat i ben fet. L'edició i la presentació són impecables. La Unitat de Publicacions de la Diputació, el director de la col·lecció, Pere Gifre, i el coordinador del volum, Jesús M. Gutiérrez, han fet una feina extraordinària. La il·lustració és, també, d'una gran qualitat. La inclusió d'un complet índex de noms de lloc i de persones al final serà de gran utilitat. I, a més de tot això, jo destacaria encara tres elements més: l'extensa bibliografia comentada, que farà un gran servei als investigadors i interessats en el tema; l'apèndix documental –els “Textos i materials per a la història de la Garrotxa”–, i, per acabar, l'encert a l'hora d'escollir els petits textos que acompanyen la narració principal –uns textos, en fons tramats, que es poden llegir per separat, ja que constitueixen unitats, o bé en complement del discurs principal–. Tots aquests elements, sumats a la qualitat dels escrits, fan d'aquest volum un llibre excel·lent que cal recomanar a tothom qui s'interessi per la història de la comarca de la Garrotxa. Estic segur

que serà un llibre molt llegit, molt consultat i, també, molt citat com a text de referència.

I és que les síntesis com aquesta són molt importants. La síntesi, malauradament encara massa poc considerada –per a alguns, un gènere menor; per a d’altres, un exercici massa difícil i arriscat–, és fonamental en la història. La síntesi constitueix una forma de saber allò que coneixem i allò que desconeixem o que coneixem encara malament. És, així mateix, una via per avançar en la nostra comprensió de la història, ja que ens obliga a plantejar i a replantejar preguntes. I, finalment, representa una via apropiada per aproximar la història als lectors –els historiadors ens hem oblidat massa sovint dels lectors–. La síntesi –i aquesta *Història de la Garrotxa* que avui presentem n’és una, i excel·lent– és necessària. És indispensable. En una època en què la memòria devora la història, en què el present amaga el passat, en què la simplicitat dissimula tota complexitat, aquests llibres són una gran aportació. Enhorabona a tots els que hi han participat, directament o indirecta. I per molts anys.

Moltes gràcies.

Presentació de la *Història de la Garrotxa*

Jesús M. Gutiérrez

El dia 18 de gener del 2002 (ja han passat sis anys!) a l'arxiu comarcal ens vam trobar la Mita Castañer, en Gabriel Alcalde, en Toni Mayans, en Jordi Pujiula i jo (els dos últims com a responsables del PEHOC) per comentar la possibilitat d'elaborar una Història de la Garrotxa dins de la col·lecció d'històries comarcals publicades a iniciativa de la Diputació de Girona. A la conclusió d'aquesta trobada, el pessimisme era general: hi havia mancances historiogràfiques, buits cronològics i allò que semblava més greu: la manca de voluntat i/o la manca de recerca per solucionar aquests problemes crònics de la nostra comarca que impedièren tirar endavant qualsevol projecte ambiciós o general com aquest.

Amb tot, després d'aquesta primera reunió i d'algunes reflexions, onze dies més tard ens vam trobar la Mita, en Gabriel i jo amb en Pere Gifre, director de la col·lecció. D'aquesta reunió va sortir l'acord d'impulsar els treballs, amb la Mita com a responsable de l'àmbit geogràfic (que s'incorporava decididament a la *Història*) i en Gabriel com a responsable de la prehistòria i la història antiga. A mi se'm va convèncer de coordinar el volum, de manera que em tocava formar un equip de redacció i elaborar una primera proposta d'índex per iniciar els treballs. Ens va semblar que no podíem desaprofitar l'ocasió i, molt menys encara, donar la imatge de ser una comarca sense la "història". Ens va semblar un error monumental no acollir-nos a la proposta de la Diputació, tot i que mai no vam deixar de ser conscients de les dificultats que hi havia.

He de dir, però, que l'esforç que vaig haver de fer no va ser gaire gran, la veritat. Pel camí vaig anar trobant tota mena de col·laboracions, algunes de molt entusiastes, d'altres amb alguna prevenció (potser, ho reconec, per la meua pròpia limitació en tasques com la que se m'encomanava).

Persones de prestigi reconegut: el mateix president del Patronat, en Jordi Pujiula, en Gabriel Alcalde, també en Miquel Puig, en Jordi Bolòs, en Xevi Solà, en Juli Clavijo, la mateixa Mita Castañer o en Xevi Puigvert, entre d'altres primerencs, van ajudar de forma decidida a donar una estructura definitiva a un projecte que se'ns presentava ambiciós i que ara estem orgullosos de poder presentar. En aquest procés han acabat per col·laborar, de formes molt diferents, òbviament, una cinquantena llarga d'autors, investigadors, historiadors, urbanistes, geògrafs, sociòlegs, economistes, historiadors de l'art, arqueòlegs, etc., de manera que entre tots hem format un gran equip multidisciplinari vinculat des de moltes òptiques a tot el que podem anomenar el món de les ciències socials, sense limitar-nos, pròpiament, a allò que coneixem amb el nom d'*història*.

No seria just si m'oblidés dintre d'aquest grup ampli, de persones com ara la Sussi Arnau, en Joan Sala i en Jordi Canal, entre molts d'altres, que no només em van animar a tirar endavant el projecte sinó que es van oferir a acompanyar-me, encara que només fos moralment. En Jordi és, a hores d'ara i sense necessitat de fer presentacions, una de les autoritats universitàries i professionals més destacades que han sortit de la nostra comarca. Ara m'enorgulleix tenir-lo aquí per fer la presentació, diríem acadèmica, de la *Història de la Garrotxa*.

Amb tot, he de reconèixer que no tot han estat aspectes positius. No repetiré el contingut del pròleg, que ja està escrit. No vull, ni puc, deixar de destacar que la *Història de la Garrotxa* es va elaborar ara ja fa uns sis anys. I, coses que passen: hi ha alguns capítols que potser caldria revisar, gairebé actualitzar, ja que l'afiorament de jaciments, de documents, de restes, i la publicació de treballs posteriors aconsellarien de fer-ho. Una obra d'aquestes dimensions, però, i la necessitat de tancar amb una data, ho han impedit. Que consti, doncs, que no es tracta de justificar cap possible error o mancança: l'assumeixo en primera persona com a coordinador, igual que assumeixo l'orientació, el contingut últim i la interpretació dels capítols, encara que cadascun tingui el seu propi autor.

És, doncs, una obra col·lectiva: només cal girar pàgina i veure la llarga relació d'autors. La tasca de cohesionar els estils i els continguts, respectant la personalitat de cada autor, crec que dóna un cos relativament unitari al text. I, en tot cas, cal valorar l'autèntica dimensió de l'obra: davant dels 52 autors de la *Història de la Garrotxa*, els 17 o 19 habituals de la resta dels volums publicats. Això és, sens dubte, un valor afegit. A l'afirmació que s'ha repetit des de determinats ambients que no hi ha recerca i que no es fan estudis, l'única resposta possible era posar sobre la taula obres com aquesta.

Deixant de banda qualsevol controvèrsia, hi ha dos elements objectius que no es poden negar: hi ha investigadors que tenen ganes de treballar, punt u, i mai com ara s'havien publicat tants i tan bons treballs a la Garrotxa, punt dos. Que cadascú tregui les conclusions que cregui oportunes. Quedi, doncs, la satisfacció de veure com joves (o joveníssims) historiadors publiquen recerques al costat d'altres autors consagrats i de prestigi reconegut. Perdre aquesta oportunitat ens semblava un sacrilegi, i que consti que part de les dificultats que ens hem trobat han estat la manca de dinamització cultural i de foment de l'estudi: no ve ara al cas i no insistiré en allò que els sociòlegs han batejat com "la fuga de cervells" que pateix la comarca, però no podem conformar-nos a ser, únicament, exportadors de jovent ben format. Crec que amb obres d'aquest nivell es demostra que la matèria primera humana existent és més que suficient per tenir garanties de qualitat, tot i no ser comarca amb estudis superiors. Aquells que ens dediquem a treballar en l'ensenyament i la formació som molt conscient d'això.

Bé, tornem-hi, doncs. Aquest volum es presenta com un llibre de consulta i de referència per a la història comarcal. Serà difícil, n'estic convençut, fer cap recerca, treball o interpretació històrica, social, econòmica o geogràfica de la Garrotxa sense consultar o tenir-lo com a referent. No únicament per les seves dimensions i proporcions: s'han actualitzat fonts, documents, bibliografia (general i específica); s'ha fet un esforç, jo diria que encomiable, per omplir els buits històrics i historiogràfics que tenia la nostra comarca.

En aquest sentit, considero una obligació referir-me a l'obra gegantina del doctor Danés, de la qual aquest volum se sent una mica hereu. Crec que hem aconseguit donar una visió més seriosa i científica, no tan literària, mantenint la seva presència, però conscients de la necessitat de millorar la documentació i la interpretació de molts dels passatges històrics que només ell havia tractat amb certa autoritat i encara des d'una òptica molt olotina.

Aquesta era una de les dificultats principals, com apunto tímidament en el pròleg del volum, i que hem hagut de superar: la visió localista, excessivament focalitzada, que han tingut la majoria dels estudis que s'han fet fins ara, en general, i que ens permet acostar-nos a determinats aspectes de Santa Pau, de Tortellà, de Besalú, de Ridaura, de la vall d'Hostoles i del mateix Olot. Hem actuat convençuts que feia falta fer un petit (o potser no tan petit) esforç i concretar la tasca d'elaborar una història de la comarca. Aquí és on apareix la segona dificultat: la Garrotxa té uns límits definits? Territorialment, no. Històricament, menys. La interrelació que ha mantingut amb els territoris veïns al llarg dels segles desdibuixa uns límits que mai no han existit de forma clara. La ponència del Parlament de Catalunya dirigida per Pau Vila va establir realitats subjacents que ara es manifesten amb prou dificultats. Definir-les, analitzar-les i donar-los la forma adequada ha estat el nostre objectiu. No estic segur d'haver-lo assolit totalment. En tot cas, cal que sapigueu que no ha estat per manca de voluntat ni d'entusiasme en la feina.

I és cert que encara queda feina per fer: aquest és un dels altres objectius que perseguïem quan vam començar els treballs. L'evidència dels determinats buits és gran. Potser en alguns episodis de la nostra història, clamorosa. Esperem animar posteriors treballs per continuar amb la tasca que hem iniciat i que ara culminem amb aquest acte.

Podem donar-nos per satisfets si tracem el camí que d'altres podran seguir més còmodament. El risc que corriem, quan vam iniciar els treballs, era proporcional a la gosadia o la temeritat de plantejar una obra d'aquestes dimensions. Al contrari, no haver aprofitat aquesta ocasió que ens proporcionava la Diputació hauria estat un símptoma de covardia. Sóc dels que creuen que no podem confondre la prudència amb una passivitat que ha anul·lat o avortat iniciatives dels darrers vint anys.

I bé, voldria tocar un dels aspectes més satisfactoris de l'obra: aquell que es mereix en Quim Roca, el fotògraf. Poques vegades m'he sentit tan positivament aclaparat com quan he treballat amb en Quim. No ha estat, només, capaç de fer les fotografies que li anàvem encomanant; ha creat un món d'imatges que, per la seva qualitat, ens ha fet molt difícil la selecció. Una prova d'aquest treball i del seu nivell és que el dissenyador gràfic del volum ha destacat moltes de les imatges a una sola pàgina, cosa bastant insòlita en un volum d'aquesta quantitat de pàgines totals. Les ganes i el criteri defineixen en Quim a qui ja li coneixia una petita part de la seva obra. Ara ens satisfà poder oferir públicament una brillant selecció del seu treball, que no només complementa la part literària, sinó que converteix el llibre en una de les millors seleccions d'imatges de la nostra comarca. Són, en paraules majúscules, fotografies d'autor. Per cert: aprofito l'ocasió per anunciar que abans d'acabar-se l'any, el Patronat d'Estudis Històrics publicarà una mena de suplement gràfic de la *Història de la Garrotxa* (un volum 20 dels *Annals* del Patronat), amb moltes de les fotografies que vam realitzar però que per manca d'espai no vam utilitzar per a "l'obra gran".

Finalment, i tot i els retards en la producció de l'obra, imputables a qüestions pròpies del procés de producció de la col·lecció, vull agrair la confiança que se'm va atorgar, de la qual, segurament, no sóc mereixedor. Gràcies als responsables de la Diputació per haver confiat en aquest equip. Vull donar les gràcies als coordinadors de cada període, en Gabriel Alcalde, en Xevi Puigvert, en Xevi Solà, en Juli Clavijo i la Mita Castanyer, pel seu entusiasme i col·laboració, i gràcies a tots els que d'una manera o altra heu estat vinculats al projecte i/o hi heu donat el vostre suport.

I, per anar acabant i per tancar el cercle que he obert a l'inici d'aquest parlat, amb obres com aquesta es demostra que, quan les idees són clares, quan hi ha la voluntat i quan el projecte és suficientment engrescador, hi ha prou gent a Olot i la seva comarca, investigadors, divulgadors, persones que tenen inquietuds, per tirar-lo endavant. Cal continuar amb la tasca d'engrescar els joves per tal que es facin seu el patrimoni històric, cultural i social que els lleguem. Només així podrem garantir la continuïtat necessària per a estudis com aquest. Sempre està bé que fem autocrítica, però encara és millor que sapiguem quins són els nostres objectius i que, un cop definits, posem tot el nostre afany per assolir-los.

Arribats a aquest punt, em sento obligat a convertir-me en portaveu de la majoria de l'equip d'autors a l'hora de fer un petit acte de reconeixement de les persones del nostre entorn. Viure amb algú que dedica tantes hores a aquestes activitats no sempre és agradable i, encara menys, fàcil, ja que dedueixen hores de dedicació familiar que s'han de saber contrarestar amb comprensió i entusiasme. Que aquestes quatre paraules serveixin d'homenatge a aquells que mai no es veuen, tot i que tothom sap que hi són.

I ja acabo. Em queda fer una darrera reflexió: si per estimar una persona cal confiar en ella i conèixer-la, i per estimar un país, cal trepitjar-lo, els historiadors sabem que per estimar una societat tan complexa com la nostra cal estudiar-la. Tots els que hem posat el nostre granet de sorra en aquest llibre esperem que sigui una eina per a aquest coneixement i aquest estudi. Ara us toca a vosaltres valorar-la i, sobretot, usar-la. Sapiguen que entre les pàgines del llibre us podreu trobar: només cal que sapiguen buscar amb atenció i una miqueta de passió per no perdre la paciència.

Bona tarda i moltes gràcies per aquesta paciència i atenció.